

### Περίληψη

Το πρόβλημα που αναδεικνύει η συγκεκριμένη υπόθεση σχετίζεται με την ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 29 παρ.3 του Α.Ν 1846/1951 (όπως ισχύει σήμερα) για την καταβολή επιδόματος τέκνων σε συνταξιούχο του ΙΚΑ, όταν αυτός δεν είναι ο γονέας (φυσικός ή θετός) αλλά ασκεί την επιμέλεια ανηλίκου μετά από δικαστική απόφαση.

Το ΙΚΑ δεν χορηγεί το επίδομα θεωρώντας ότι το δικαιούνται οι γονείς ή ο γονέας και όχι ο τρίτος που ασκεί την επιμέλεια. Ο ασφαλιστικός φορέας υποστηρίζει ότι εφόσον οι σχέσεις του τέκνου με την φυσική οικογένεια παραμένουν αμετάβλητες κατά την διάρκεια της επιμέλειας, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για καταβολή επιδόματος οικογενειακών βαρών με την έννοια του άρθρου 29 στον τρίτο που ασκεί την επιμέλεια.

Ο Συνήγορος του Πολίτη υποστηρίζει ότι μία αυστηρή και περιοριστική ερμηνεία που αναγνωρίζει ως αποκλειστικούς δικαιούχους τους γονείς, φυσικούς ή θετούς, ακυρώνει, στην πράξη, το σκοπό των οικογενειακών επιδομάτων, που, σε συνδυασμό με τις άλλες οικογενειακές παροχές, είναι η αντιμετώπιση των πραγματικών βαρών της ανατροφής των παιδιών. Η Αρχή αναφέρεται τόσο στη συνταγματική επιταγή για την προστασία της οικογένειας και της παιδικής ηλικίας (άρθρο 21 παρ. 1 του Συντάγματος) όσο και στις σχετικές διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (κυρώθηκε με το νόμο 2101/1992, άρθρα 3, 20, και 26).

Η θέση του Συνηγόρου του Πολίτη είναι ότι η πραγμάτωση τόσο της συνταγματικής επιταγής για την προστασία της οικογένειας και της παιδικής ηλικίας, όσο και της διάταξης για τα οικογενειακά επιδόματα υπαγορεύουν την απονομή οικογενειακών επιδομάτων σε τρίτα άτομα που ασκούν την επιμέλεια ανηλίκων -και για όσο διάστημα την ασκούν- και αποδεδειγμένα συμβιώνουν με αυτά και βαρύνονται για την ανατροφή τους, όταν αυτά τα πρόσωπα είναι ασφαλισμένοι του ΙΚΑ.

22 Ιουνίου 2005  
Αριθμ. Πρωτ. 18691/2004  
Ειδ. Επιστήμονας: Ζήνα Ασημακοπούλου  
☎ 210-72 89 731  
Βοηθ. Επιστήμονας: Ν. Παλάσκα  
☎ 210-72 89 704

Κύριο Ιωάννη Βαρθολομαίο, Διοικητή  
Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ)  
Αγίου Κωνσταντίνου 8  
102 41 Αθήνα

ΙΚΑ  
Γενική Διεύθυνση Ασφαλιστικών Υπηρεσιών  
Διεύθυνση Παροχών  
Τμήμα Κύριας Σύνταξης  
Αγίου Κωνσταντίνου 8  
102 41 Αθήνα

Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων  
Διεύθυνση Ασφάλισης Μισθωτών  
Σταδίου 29  
101 10 Αθήνα

## ΠΟΡΙΣΜΑ

**Θέμα: Χορήγηση προσαύξησης σύνταξης λόγω οικογενειακών βαρών σε συνταξιούχο του ΙΚΑ που έχει την επιμέλεια της εγγονής του**

Σχετικό: υπ. αριθμ. Σ62/25/23.9.2004 έγγραφο της Γενικής Διεύθυνσης Ασφαλιστικών Υπηρεσιών ΙΚΑ-ΕΤΑΜ

### 1. Ιστορικό της υπόθεσης

Ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του σύμφωνα με το άρθρο 103 παρ. 9 του Συντάγματος και το Ν. 3094/2003 έλαβε και εξετάζει αναφορά του κυρίου Ν.Ε. (αριθμ. πρωτ. 18691/2004) σχετικά με τη δυνατότητα προσαύξησης της

σύνταξης του λόγω οικογενειακών βαρών, επειδή ασκεί την επιμέλεια της ανήλικης εγγονής του. Ο κύριος \*\*\*\*\* ζήτησε τη διαμεσολάβηση της Αρχής όταν ο ασφαλιστικός φορέας (ΙΚΑ) απάντησε αρνητικά (Σ62/25/23.9.2004, Διεύθυνση Παροχών, Τμήμα Κύριας Σύνταξης) στο σχετικό αίτημά του. Επισημαίνεται ότι ο κύριος \*\*\*\*\* ασκεί την επιμέλεια της ενδεκάχρονης εγγονής του από το έτος 1999, βάσει της υπ. αριθ. 2.../1999 απόφασης ασφαλιστικών μέτρων του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

Στο παρελθόν, ο εν λόγω συνταξιούχος είχε ζητήσει και πάλι τη διαμεσολάβηση του Συνηγόρου του Πολίτη με αίτημα να καταχωρηθεί η εγγονή του ως μέλος της οικογένειάς του έτσι ώστε να ισχύουν και στην περίπτωση του οι σχετικές με την οικογένεια ευνοϊκές φορολογικές διατάξεις. Σε συνέχεια της διαμεσολάβησης της Αρχής, το Υπουργείο Οικονομίας απάντησε ότι «αναφορικά με την ‘φορολογική εξομοίωση’ των επιτρόπων των τέκνων με τους φυσικούς γονείς, προκύπτει η πάγια θέση της Διοίκησης, ότι σε περίπτωση επιτροπείας ανηλίκων, τα ανήλικα τέκνα θεωρείται ότι βαρύνουν τον επίτροπο, στον οποίο έχει ανατεθεί η επιμέλεια τους (ΑΚ 1603) και επιπλέον κατοικούν με αυτόν (ΑΚ 57), οπότε κατά συνέπεια πληρείται η προϋπόθεση της ‘συνοίκησης’ που τάσσει η διάταξη του φορολογικού νόμου» (υπογράμμιση στο πρωτότυπο) (αριθμ. πρωτ.1051747/1070/Α0012/11.6.03).

## 2. Η άποψη της διοίκησης

Η αρνητική θέση της Γενικής Διεύθυνσης Ασφαλιστικών Υπηρεσιών ΙΚΑ-ΕΤΑΜ αποτυπώνεται στο έγγραφο με αριθμ. πρωτ. Σ62/25/23.9.2004 στο οποίο αναφέρεται ότι:

«Το δικαίωμα της προσαύξησης του ποσού της σύνταξης λόγω αναπηρίας ή γήρατος, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 29 παρ.3 του Α.Ν 1846/1951, όπως αντικαταστάθηκε και συμπληρώθηκε από το άρθρο 5 παρ.3 και 4 του Ν.825/1978 αφορά εκτός από τους συνταξιούχους συζύγους και τους συνταξιούχους γονείς, οι οποίοι έχουν παιδιά ανήλικα ή ενήλικα σπουδάζοντα μέχρι την συμπλήρωση του 24<sup>ου</sup> έτους της ηλικίας τους. Η προσαύξηση για οικογενειακά βάρη αποτελεί ενιαίο σύνολο με την βασική σύνταξη και ανήκει ολόκληρη στον συνταξιούχο (γονέα) και όχι στο μέλος της οικογένειας για το οποίο χορηγείται. Όπως δε προαναφέρθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 1655 του ΑΚ, οι έννομες σχέσεις μεταξύ του ανηλίκου και της φυσικής του οικογένειας και ιδίως οι αρμοδιότητες από την γονική μέριμνα παραμένουν αμετάβλητες και μετά την ανάθεση της πραγματικής φροντίδας του ανηλίκου σε ανάδοχο γονέα».

Το έγγραφο του ΙΚΑ αναφέρεται κατ’ εξακολούθηση στην έννοια «επίτροπος», στις υποχρεώσεις και στα δικαιώματά του, εμμένοντας στην άποψη ότι εφόσον οι σχέσεις του τέκνου με την φυσική οικογένεια παραμένουν αμετάβλητες κατά την διάρκεια της επιμέλειας, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για οικογενειακά βάρη με την έννοια του άρθρου 29.

Επίσης, στο απαντητικό έγγραφο αναλύεται και η έννοια «ανάδοχοι γονείς», η οποία όμως δεν σχετίζεται με τα πραγματικά δεδομένα της υπόθεσης.

### 3. Νομικό πλαίσιο

#### α) Προσαύξηση οικογενειακών βαρών

Σύμφωνα με τις διατάξεις του δευτέρου εδαφίου της παρ.3 του άρθρου 29 του Α.Ν. 1846/1951, όπως ισχύει σήμερα, το ποσό της μηνιαίας σύνταξης γήρατος και αναπηρίας που χορηγεί το ΙΚΑ

*«προσαυξάνεται κατά 20% για το πρώτο τέκνο, 15% για το δεύτερο τέκνο και 10% για το τρίτο τέκνο, εφόσον είναι άγαμα και δεν έχουν συμπληρώσει το 18<sup>ο</sup> έτος της ηλικίας τους, ή το 24<sup>ο</sup> έτος της ηλικίας τους εφόσον συνεχίζουν τις σπουδές των σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές. Η εν λόγω προσαύξηση χορηγείται εάν τα τέκνα δεν εργάζονται ή δεν λαμβάνουν σύνταξη από ασφαλιστικό φορέα, το Δημόσιο και ν.π.δ.δ. ή τέλος δεν λαμβάνει για αυτά προσαύξηση ο άλλος γονέας».*

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι στην αρχική της μορφή η παραπάνω διάταξη πρόβλεπε ότι:

*«Αι κατά την παράγραφο 1 του παρόντος βασικαί συντάξεις προσαυξάνονται: α. Κατά 50%, εφόσον ο συνταξιούχος είναι έγγαμος η δε σύζυγός του δεν ασκεί επάγγελμα τι ή δεν είναι συνταξιούχος Ασφαλιστικού Οργανισμού ή του Δημοσίου και β. Κατά 20% του αυτού ως άνω ποσού για το πρώτον τέκνον, 15% δια το δεύτερον τέκνον και 10% δια το τρίτον τέκνον, νοουμένων υπό την εν άρθρω 28, παράγραφος 6, καθοριζομένη έννοια».*

Στο άρθρο 28 παρ. 6 η έννοια του τέκνου ήταν διευρυμένη και περιελάμβανε και τα εγγόνια.<sup>1</sup>

#### β) Η Συνταγματική επιταγή για την προστασία της οικογένειας και της παιδικής ηλικίας

Σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 1 του Συντάγματος:

*«Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους».*

#### γ) Επιμέλεια

Ο Αστικός Κώδικας (άρθρο 1518) ορίζει την επιμέλεια με τον ακόλουθο τρόπο:

<sup>1</sup> «Σε περίπτωση θανάτου συνταξιούχου λόγω γήρατος ή αναπηρίας οποιασδήποτε βαθμίδας ή επιδοματούχου λόγω αναπροσαρμογής ή ασφαλισμένου που έχει πραγματοποιήσει τουλάχιστον 1.500 ημέρες εργασίας, από τις οποίες 300 τουλάχιστον κατά τα 5 έτη που προηγούνται άμεσα του έτους που έπληθε ο θάνατος, η ασφαλισμένου που έχει πραγματοποιήσει τον απαιτούμενο κατά περίπτωση από την παρ. 4 εδαφ. α' αριθμό ημερών εργασίας, έχουν δικαίωμα για σύνταξη κατά τα επόμενα εδάφια: α) Η χήρα ή ο χήρος, του οποίου η συντήρηση εβάρυνε κυρίως τη θανούσα και εφ' όσον είναι ανάπηρος κατά την έννοια της παρ. 5 εδαφ. β' του παρόντος" (αντικ. των παρ. 1-5 και το εδάφιο πρώτο και στοιχ. α' της παρ. 6 του άρθρου 28 από την παρ. 1 του άρθρου 28 του Ν. 1902/90, ΦΕΚ Α' 138). β) Τα νόμιμα τέκνα, τα νομιμοποιηθέντα, αναγνωρισθέντα και υιοθετηθέντα, ων η υιοθεσία έλαβε χώραν εν τουλάχιστον έτος προ του θανάτου του ή της χορηγήσεως συντάξεως ή επιδόματος αναπροσαρμογής εις τον θετόν πατέρα και τα οποία δεν λαμβάνουσιν οπωσδήποτε σύνταξιν εκ του ΙΚΑ και επί θανάτου ησφαλισμένου ή συνταξιούχου ή επιδοματούχου λόγω αναπροσαρμογής και τα νόθα αυτής τέκνα. γ) Οι κατά τον χρόνον του θανάτου ησφαλισμένου ή συνταξιούχου ή επιδοματούχου λόγω αναπροσαρμογής ορφανοί πατρός και μητρός έγγονοι και προγονοί, εφ' όσον πάντες ούτοι συνετηρούντο κυρίως υπό του θανόντος (της θανούσης). δ) Οι γονείς, εάν η συντήρησις των εβάρυνε κυρίως τον θανόντα (ή την θανούσαν). "Συντάξεως δικαιούνται υπό τας αυτάς προϋποθέσεις και οι θετοί γονείς, εφ' όσον η υιοθεσία έλαβε χώραν τρια τουλάχιστον έτη προ του θανάτου του υιοθετηθέντος τέκνου" (προσθ. της μέσα σε "" β' περιόδου από την παρ. 8 του άρθρου 16 του Ν. 4497/66)».

«Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευση του καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου της διαμονής του. Κατά την ανατροφή του τέκνου οι γονείς το ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του. Η λήψη σωφρονιστικών μέτρων επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτά είναι παιδαγωγικώς αναγκαία και δεν θίγουν την αξιοπρέπεια του τέκνου. κατά την μόρφωση και την επαγγελματική εκπαίδευση του τέκνου οι γονείς λαμβάνουν υπόψη τις ικανότητες και τις προσωπικά του κλίσεις. Γι' αυτό το σκοπό οφείλουν να συνεργάζονται με το σχολείο και αν υπάρχει ανάγκη, να ζητούν τη συνδρομή αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών ή δημόσιων οργανισμών».

#### 4. Κρίσιμα ζητήματα - Παρατηρήσεις

Το πρόβλημα που αναδεικνύει η συγκεκριμένη υπόθεση σχετίζεται με την ερμηνεία των διατάξεων του νόμου για την προσαύξηση οικογενειακών βαρών συνταξιούχου του ΙΚΑ, υπό το πρίσμα της άσκησης της επιμέλειας και της αντιμετώπισης των οικογενειακών βαρών από τρίτα πρόσωπα και όχι από τους γονείς ή το γονέα.

##### α) Σκοπός χορήγησης των οικογενειακών επιδομάτων.

Οι εν λόγω παροχές έχουν ως κύριο σκοπό την οικονομική ενίσχυση του κάθε δικαιούχου για την αντιμετώπιση των ειδικών και αυξημένων αναγκών που συνεπάγεται η επιμέλεια των τέκνων.<sup>2</sup> Ο νομοθέτης με τις διατάξεις του δευτέρου εδαφίου της παρ.3 του άρθρου 29 του ΑΝ 1846/1951, προβλέπει τη χορήγηση της προσαύξησης σύνταξης σε γονέα με ένα ή περισσότερα τέκνα. Δεν κάνει καμία μνεία για ειδικότερες περιπτώσεις όπως αυτή της επιμέλειας που μπορεί να ασκείται και από τρίτους. Το θέμα που τίθεται με αφορμή τη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι, αν υιοθετείται μία αυστηρή και περιοριστική ερμηνεία που αναγνωρίζει ως δικαιούχους τους γονείς, φυσικούς ή θετούς –με κίνδυνο να ακυρώνεται στην πράξη ο σκοπός της διάταξης-, ή αν θα πρέπει να δοθεί βάρος στην έννοια και το σκοπό των οικογενειακών επιδομάτων, που, σε συνδυασμό με τις άλλες οικογενειακές παροχές, είναι η αντιμετώπιση των πραγματικών βαρών της οικογένειας.

Όπως αναφέρει ο Α. Στεργίου «Είναι συνεπές με το στόχο των οικογενειακών επιδομάτων, εκείνος που φέρει πραγματικά, και κατά τρόπο διαρκή, το οικονομικό βάρος της συντήρησης (ανατροφής) των παιδιών, να αναγνωρίζεται ως δικαιούχος των εν λόγω επιδομάτων. Το βάρος της συντήρησης είναι μία πραγματική κατάσταση ανεξάρτητη συγγενικού δεσμού ή υποχρέωσης διατροφής. [...] Παρενθετικά, η αποδέσμευση της ιδιότητας του δικαιούχου από το συγγενικό δεσμό, όπως αυτός απορρέει από τις διατάξεις του οικογενειακού δικαίου, υπαγορεύεται και από το ενδιαφέρον της κοινωνικής ασφάλειας, όπου εντάσσονται τα οικογενειακά επιδόματα, για τις πραγματικές οικογενειακές καταστάσεις» (Α. Στεργίου, *Οικογενειακά Επιδόματα*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Σάκκουλα, 1996, σελ. 53).

Παρόμοια είναι και η θέση του Κ. Κρεμαλή ο οποίος υποστηρίζει ότι «Το νομικό περιεχόμενο της συζυγικής ή συγγενικής σχέσης προκύπτει βέβαια από το Οικογενειακό Δίκαιο. [...] Παρατηρείται λοιπόν ότι οι οικογενειακές σχέσεις δε μπορούν πάντα να χρησιμοποιούνται αυτούσιες για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος στο δίκαιο των κοινωνικών ασφαλίσεων. Πρέπει να αντιμετωπίζονται

---

<sup>2</sup> Η συγκεκριμένη παροχή μάλιστα κατατείνει στην ενίσχυση των συνταξιούχων που δεν έχουν δεύτερο οικογενειακό εισόδημα (4296/2003 Διοικ.Εφ.Αθ).

σαν πραγματικά γεγονότα. Η νομική υποχρέωση διατροφής λ.χ. υποχωρεί μπροστά στο γεγονός της «συντήρησης» που προτιμήθηκε και από το νομοθέτη (στα άρθρα 28 παρ. 6 και 32 παραγρ. 2 ΑΝ 1846/51). Μία τέτοια θεώρηση επιτρέπει να καθορίζεται ο κύκλος των προστατευόμενων προσώπων μ' έμφαση στις πραγματικές συνθήκες και ανάγκες, αδέσμευτα από καθιερωμένες νομικές έννοιες» (Κ. Κρεμαλής, *Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων*, Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα, 1985, σελ. 300-301).

Ο ίδιος ο νομοθέτης του θεσμικού νόμου του ΙΚΑ στο άρθρο 33 του ΑΝ 1846/1951 όπου ορίζονται τα μέλη της οικογένειας σε σχέση με τις παροχές του άρθρου 31 (υγειονομική περίθαλψη) υιοθετεί μία πιο πραγματιστική θέση. Συγκεκριμένα, το άρθρο 33 ορίζει ότι:

*«Προς εφαρμογήν των διαταξεων του άρθρου 31 τα κάτωθι πρόσωπα θεωρούνται μέλη της οικογενείας του ησφαλισμένου ή του συνταξιούχου λόγω αναπηρίας ή γήρατος, ή του επιδοματούχου λόγω αναπροσαρμογής. α) Η σύζυγος ή ο σύζυγος β) Τα άγαμα τέκνα (νόμιμα ή τέκνα που έχουν νομιμοποιηθεί, αναγνωρισθεί ή υιοθετηθεί ή προγονοί) και τα φυσικά τέκνα ασφαλισμένης ή συνταξιούχου λόγω αναπηρίας ή γήρατος ή επιδοματούχου λόγω αναπροσαρμογής μέχρι τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας τους και εάν μεν είναι άνεργα μέχρι τη συμπλήρωση του 24ου έτους της ηλικίας τους, εάν δε συνεχίζουν τις σπουδές τους για 2 έτη μετά τη λήξη των σπουδών τους, εφόσον είναι άνεργα, όχι όμως πέρα τη συμπλήρωση του 26ου έτους της ηλικίας τους» (αντικ. της περ. β' από την παρ. 1 του άρθρου 51 του Ν. 1539/85, ΦΕΚ Α'64). γ) Η μήτηρ και ο πατήρ, "ως και οι θεοί γονείς υπό τας ομοίας με τους φυσικούς γονείς προϋποθέσεις". δ) Οι ορφανοί πατρός και μητρός έγγονοι και αδελφοί, ως και οι ορφανοί μόνον πατρός ή μητρός αδελφοί ή έγγονοι, εφ' όσον ο επιζών γονεύς λογίζεται κατά τα ανωτέρω ως μέλος οικογενείας του ησφαλισμένου, μέχρι συμπληρώσεως του 18ου έτους της ηλικίας των και εφ' όσον είναι άγαμοι» (αντικ. της παρ. 1 από το άρθρο μόνο του Π.Δ. 1362/81, ΦΕΚ-339 Α'). 2. Τα πρόσωπα τ' αναφερόμενα εν τη προηγουμένη παραγράφω θεωρούνται ως μέλη της οικογενείας του ησφαλισμένου ή του συνταξιούχου ή του επιδοματούχου λόγω αναπροσαρμογής, εφ' όσον συμβιούσι μετ' αυτού και η συντήρησις των, προκειμένου περί των υπό στοιχεία β', γ' και δ' κατηγοριών, βαρύνει κυρίως αυτόν. Θεωρείται ότι υπάρχει συμβίωσις και εάν δια σοβαρούς λόγους, ορισθησομένους δια κανονισμού, ο σύζυγος ή η σύζυγος ή τα τέκνα, δεν διαμένουσι προσωρινώς υπό την αυτήν στέγην...».*

Άρα σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη, όπου τεκμαίρεται συντήρηση, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου, υπό προϋποθέσεις, δεν υφίσταται συμβίωση, αναγνωρίζεται δικαίωμα προς παροχές σε μέλη της «διευρυμένης» οικογένειας.

Τον πρωτεύοντα ρόλο της αντιμετώπισης των βαρών υιοθετεί και το Υπουργείο Οικονομικών, το οποίο, σε αντίθεση με το ΙΚΑ συνδέει, την επιμέλεια του τέκνου με την ύπαρξη και αντιμετώπιση οικογενειακών βαρών από τον ασκούντα την επιμέλεια.

Σχετική με το υπό συζήτηση θέμα είναι και η υπ' αριθ. 4132/2000 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας (9<sup>ο</sup> Τριμελές Τμήμα), η οποία κατέστη αμετάκλητη, σύμφωνα με την οποία από τις διατάξεις της παρ.3 του άρθρου 29 του ΑΝ.1846/1951 σε συνδυασμό με την παρ.1 του άρθρου 21 του Συντάγματος που ορίζουν μεταξύ άλλων ότι ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους, συνάγεται ότι το επίδομα τέκνων αποτελεί κοινωνική παροχή, που αποβλέπει στην οικονομική ενίσχυση του κάθε ασφαλισμένου για την αντιμετώπιση των ειδικών και αυξημένων αναγκών που συνεπάγεται η επιμέλεια των παιδιών, με συνέπεια, να πρέπει, για την ταυτότητα του λόγου να χορηγείται και σε περίπτωση που

αποδεδειγμένα η επιμέλεια αυτών έχει ανατεθεί αρμοδίως σε τρίτα –συγγενικά ή μη- πρόσωπα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (κυρώθηκε με το νόμο 2101/1992) στο άρθρο 26 παραγρ. 2 αναφέρεται στα *πρόσωπα που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής του* [παιδιού] αναγνωρίζοντας ότι το κρίσιμο στοιχείο είναι η ευθύνη της συντήρησης και όχι η μορφή της σχέσης (φυσικός γονέας, θετός γονέας, επίτροπος). Συγκεκριμένα το άρθρο 26 ορίζει ότι:

*«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών ασφαλίσεων, και παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.*

*Τα ωφελήματα, όπου είναι αναγκαία, πρέπει να δίνονται, αφού ληφθούν υπόψη οι πόροι και η κατάσταση του παιδιού και των προσώπων που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής του, καθώς και κάθε άλλη εκτίμηση σχετιζόμενη με την αίτηση παροχής ωφελημάτων που γίνεται από το παιδί ή για λογαριασμό του».*

#### β) Ανάθεση επιμέλειας

Στον κύριο \*\*\*\*\* ανατέθηκε η επιμέλεια της εγγονής του, με την υπ' αριθ. 2...../1999 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών (διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων). Σύμφωνα με το διατακτικό της απόφασης, αφαιρείται προσωρινά η άσκηση της επιμέλειας από τους γονείς του τέκνου και ανατίθεται προσωρινά στους παππούδες του. Από την ημέρα δημοσίευσής της απόφασης έως σήμερα δεν έχει επέλθει καμία αλλαγή στην επιμέλεια του τέκνου, η οποία εξακολουθεί να ασκείται με τον τρόπο που όρισε η δικαστική απόφαση. Η απόφαση αυτή εκδόθηκε κατά την διαδικασία των άρθρων 1532 και 1533 του Αστικού Κώδικα, που αναφέρονται στις συνέπειες της κακής άσκησης της επιμέλειας του ανηλίκου.

Το στοιχείο αυτό, δηλαδή της διαπιστωμένης ακαταλληλότητας των γονέων, είναι κρίσιμο για τη στάθμιση των δικαιωμάτων του ατόμου που αναλαμβάνει την επιμέλεια και, κατά συνέπεια, για την προστασία ανήλικου. Με άλλα λόγια, η καταβολή του οικογενειακού επιδόματος στον κύριο \*\*\*\*\* και η προσαύξηση του εισοδήματός του δεν είναι ανεξάρτητο ζήτημα από την υποχρέωσή του να εξασφαλίζει για την εγγονή του όσο το δυνατόν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Άλλωστε, η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού που κυρώθηκε με το νόμο 2101/1992 ορίζει ότι:

*«Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους» (άρθρο 20).*

Κατά το άρθρο 1532 του ΑΚ, αν και εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις που θέτει, τότε το Δικαστήριο μπορεί να αφαιρέσει από τον ένα γονέα την άσκηση της γονικής μέριμνας ολικά ή μερικά και να την αναθέσει αποκλειστικά στον άλλο ή να αναθέσει την επιμέλεια του τέκνου ολικά ή μερικά σε τρίτο ή να διορίσει επίτροπο. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι η επιμέλεια μπορεί να ανατεθεί απλώς σε κάποιον τρίτο χωρίς να έχει και την ιδιότητα του επιτρόπου ή να διορισθεί επίτροπος κατά τη διαδικασία του διορισμού επιτρόπου. Ο τρίτος στον οποίο ανατίθεται ολικά ή μερικά μόνο η επιμέλεια μπορεί να είναι είτε φυσικό πρόσωπο (π.χ. συγγενής του τέκνου) ή νομικό πρόσωπο. Συνηθέστερα όμως, για την εύρεση του τρίτου, ακολουθείται η μεθόδευση των λεγομένων «αναδόχων γονέων» ή «αναδόχων οικογενειών», δηλαδή ανάληψη της φροντίδας των παιδιών εκ μέρους των οικογενειών αυτών.

Κατά το άρθρο 1533 ΑΚ το Δικαστήριο αναθέτει την επιμέλεια σε συγγενικά πρόσωπα και ορίζει την έκταση της γονικής μέριμνας και τους όρους της άσκησής της. Κατά συνέπεια, ο τρίτος που ασκεί την επιμέλεια δεν γίνεται αυτομάτως επίτροπος ή ανάδοχος γονέας, εφόσον με τη δικαστική απόφαση δεν του έχουν ανατεθεί τέτοιες αρμοδιότητες. Σημειωτέον ότι και τα δύο προαναφερόμενα άρθρα κάνουν λόγο για άσκηση επιμέλειας και άσκηση γονικής μέριμνας από τον τρίτο. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινισθεί ότι κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα που ρυθμίζουν τα θέματα επιμέλειας τέκνου, η γονική μέριμνα και η επιμέλεια είναι έννοιες συναφείς και αλληλοκαλυπτόμενες. Συγκεκριμένα, από το συνδυασμό των άρθρων 1510,1511,1513, και 1514 ΑΚ, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τον νόμο 1329/1983, προκύπτει ότι στους δύο γονείς του ανηλικού τέκνου ανήκει το υποχρεωτικό για αυτούς λειτούργημα της γονικής μέριμνας. Ειδικότερα κατά το άρθρο 1510 παρ.1 ΑΚ το καθήκον και το δικαίωμα της ασκήσεως της γονικής μέριμνας του ανηλικού τέκνου περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπησή του σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που αφορά το πρόσωπο ή την περιουσία του. Περαιτέρω στο άρθρο 1518 παρ.1 ΑΚ ορίζεται ότι η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, την μόρφωση και την εκπαίδευσή του καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του. Επίσης έχει κριθεί από τα Δικαστήρια ότι το Δικαστήριο μπορεί να αναθέσει ένα μέρος της γονικής μέριμνας (π.χ. διοίκηση της περιουσίας) στον ένα γονέα ή και στους δύο και την επιμέλεια σε κάποιο τρίτο (ΠΠρωτ. Χαλκ. 416/2002).

Στην περίπτωση της αφαίρεσης του συνόλου της επιμέλειας του τέκνου αφαιρείται η άσκηση της γονικής μέριμνας (ή αλλιώς αναστολή ή αργία ασκήσεώς της) και όχι το λειτούργημα αυτό καθεαυτό (άρθρο 1536 ΑΚ, Γεωργιάδη – Σταθόπουλου. *Ερμηνεία Αστικού Κώδικα*, Οικογενειακό Δίκαιο άρθρα 1532-1533 ΑΚ, σελ. 281 επομ.).

Όσον αφορά τις δαπάνες που γίνονται για την επιμέλεια του προσώπου του ανηλικού αυτές εντάσσονται στο περιεχόμενο της διατροφής, που κανονικά βαρύνει τους γονείς και περιλαμβάνει κάθε αναγκαία βιοτική δαπάνη για την μόρφωση, την επαγγελματική και την εν γένει εκπαίδευση του τέκνου και είναι αυτές που ορίζονται από τις διατάξεις των άρθρων 1389,1390,1391 και 1493 ΑΚ και συνδέονται με τις συνθήκες της ζωής του ανηλικού και περιλαμβάνουν όλα τα αναγκαία για την συντήρησή του και ακόμη τα έξοδα διατροφής και εκπαίδευσής του (Εφ.Αθ.15936/1988 Ελλ Δ/νη 33.178, Αρ. Παγ. 823/2000). Οι δαπάνες αυτές μπορούν να βαρύνουν εξίσου τον τρίτο στον οποίο ανατέθηκε η επιμέλεια και για όσο χρόνο αυτή ασκείται.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση η προσωρινή επιμέλεια ανατέθηκε στον κύριο \*\*\*\*\* κατά την διαδικασία των άρθρων 1532 ΑΚ και 1533 ΑΚ, τα οποία αναφέρονται στην άσκηση επιμέλειας και ανάθεση τμήματος γονικής μέριμνας στον τρίτο. Οι διατάξεις αυτές δεν συνδέονται απαραίτητα με τις διατάξεις άρθρων 1589,1660 ΑΚ που αναφέρονται στην άσκηση επιτροπείας. Η θέση του ΙΚΑ όμως, όπως διατυπώνεται στο έγγραφο με αριθμό πρωτοκόλλου Σ62/25/23.9.2004, συνδέει την άσκηση επιτροπείας με την επιμέλεια, σύνδεση που δεν έχει σχέση με τα δεδομένα της συγκεκριμένης περίπτωσης.

Κατά συνέπεια, και με βάση όλα τα προηγούμενα, η προσωρινή ανάθεση της επιμέλειας τέκνου όχι σε γονέα αλλά σε τρίτο πρόσωπο, εφόσον προβλέπεται από το δίκαιο, συνεπάγεται για τον τρίτο οικογενειακά βάρη διατροφής και ανατροφής, ιδίως εφόσον το ανήλικο τέκνο συνοικεί με τον ασκούντα την επιμέλεια, τα οποία είναι ανεξάρτητα του αν ο τρίτος είναι παράλληλα επίτροπος ή ανάδοχος ή οτιδήποτε άλλο. Αρκεί ότι ασκεί την επιμέλεια, βάσει δικαστικής απόφασης. Για την αντιμετώπιση των βαρών της επιμέλειας θα πρέπει να προστατεύεται, όπως προστατεύεται και ο γονέας, δεδομένου ότι με αυτό τον τρόπο υλοποιείται, εν τέλει, και η συνταγματική επιταγή της προστασίας της παιδικής ηλικίας.



Η θέση αυτή συνάδει με το πνεύμα της συνταγματικής αρχής του άρθρου 21 του Συντάγματος περί προστασίας της οικογένειας και της παιδικής ηλικίας. Όπως παρατηρεί ο Κ. Χρυσόγονος «μία τέταρτη διάσταση της κανονιστικότητας του απορρέοντος από το άρθρο 21 παρ. 1 του Συντάγματος κοινωνικού δικαιώματος είναι η δυνατότητα της διάταξης αυτής όπως και των άλλων κοινωνικών δικαιωμάτων, να αποτελέσει τη βάση, το κριτήριο μιας σύμφωνης με το Σύνταγμα ερμηνείας κοινών νόμων» (έμφαση στο πρωτότυπο) (Κ. Χρυσόγονος, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 508).

## 6. Προτάσεις

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω ο Συνήγορος του Πολίτη καλεί, κατά το άρθρο 4 § 5 του Ν. 3094/03, την αρμόδια υπηρεσία του ΙΚΑ να επανεξετάσει τη συγκεκριμένη περίπτωση υπό το πρίσμα των παραπάνω αναφερομένων.

Η θέση του Συνηγόρου του Πολίτη είναι ότι:

η πραγμάτωση τόσο της συνταγματικής επιταγής για την προστασία της οικογένειας και της παιδικής ηλικίας, όσο και της διάταξης για τα οικογενειακά επιδόματα υπαγορεύουν την απονομή οικογενειακών επιδομάτων σε τρίτα άτομα που ασκούν την επιμέλεια ανηλίκων -και για όσο διάστημα την ασκούν- και αποδεδειγμένα συμβιώνουν με αυτά και βαρύνονται για την ανατροφή τους, όταν αυτά τα πρόσωπα είναι ασφαλισμένοι του ΙΚΑ.

Σημειώνεται τέλος, ότι η θέση αυτή αντανακλά και τις επιταγές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού που κυρώθηκε με το νόμο 2101/1992 σύμφωνα με την οποία:

*«Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα» (άρθρο 3).*

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συνεργασία και εν αναμονή των θέσεων της υπηρεσίας σας, παραμένουμε στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε διευκρίνιση θελήσετε.

Με εκτίμηση

Δρ. Πατρίνα Παπαρρηγοπούλου

*Κοινοποίηση*

Κύριο \*\*\*\*\*